

Upotreba izvora na stranom jeziku na stručnom i specijalističkom studiju

Maja Mikulec Rogić, Mirjana Cibulka, Davorka Rujevčan

Veleučilište u Karlovcu

Učenje i p(r)oučavanje stranih jezika

Broj rada: 75

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Nastava stranog jezika struke na stručnom studiju predstavlja proširivanje znanja stranog jezika s naglaskom na znanja o specifičnoj terminologiji iz određenog područja. Strani jezik struke podrazumijeva znanje jezika i stručna znanja, što znači da zahtijeva suradnju nastavnika jezika i nastavnika struke. Engleski jezik je u današnje vrijeme dominantan u svim područjima ljudskog djelovanja, pa tako i u znanosti i obrazovanju. Poticaj na upotrebu stranog jezika (struke) na studiju dolazi iz nastave, same struke te osobnih potreba studenata, a stručna literatura na stranom jeziku podiže kvalitetu njihovih pisanih radova. Cilj je ovog rada ispitati upotrebu stranih izvora na preddiplomskom stručnom i specijalističkom diplomskom stručnom studiju na Veleučilištu u Karlovcu. Analizirana je literatura u 247 završnih radova na stručnom studiju te 96 radova na specijalističkom studiju. Rezultati su pokazali da su u većini radova korišteni strani izvori, većinom na engleskom jeziku, te kojim vrstama izvora se studenti služe. U drugome dijelu istraživanja upitnikom su ispitani stavovi nastavnika o upotrebi stranih izvora u nastavi te u stručnom i znanstvenom radu. Rezultate istraživanja valja promatrati i kao smjernice za podizanje kvalitete nastave, ali i suradnje nastavnika struke i nastavnika stranog jezika struke.

Ključne riječi

literatura; stavovi; strani jezik struke

Uvod

U okviru europske obrazovne politike učenje jezika zauzima istaknuto mjesto jer se poznavanje stranih jezika smatra jednom od osnovnih vještina potrebnom za ostvarivanje boljih mogućnosti u obrazovanju i zapošljavanju, a višejezičnost najvećom vrijednošću u smislu kulturne raznolikosti u Europi (Europski parlament, 2014). Stoga EU kroz razne programe potiče mobilnost te učenje i poučavanje stranih jezika, što je dodatno naglašeno ciljem koji je definirala Europska komisija, da do 2025. mladi po završetku srednjoškolskog obrazovanja osim materinskog trebaju dobro poznavati još dva jezika (Europska komisija, 2017).

Poznavanje i učenje stranih jezika u tercijarnom obrazovanju predstavlja važan čimbenik u ostvarivanju mogućnosti koje studentima nudi europski obrazovni prostor (primjerice programi akademske mobilnosti) te u boljem pozicioniranju budućih mladih stručnjaka na nacionalnom i europskom tržištu rada. Učenje stranog jezika na nefilološkim visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj predstavlja nastavak učenja stranog jezika unutar obrazovnog sustava, ali i njegovo usmjeravanje i to kroz učenje stranog jezika struke koji je usmjeren na specifične potrebe

studenata i odabranog studijskog programa. Cilj je nastave stranog jezika struke pripremiti studente za komunikaciju i adekvatnu primjenu jezičnih znanja u određenoj struci i profesionalnom okruženju, odnosno zadovoljiti njihove potrebe koje proizlaze iz tržišta rada (Kordić i Papa, 2014).

Razlika između općeg stranog jezika i stranog jezika struke nije samo specifičan vokabular vezan za određenu struku, ali je ovakva površna percepcija česta i među samim studentima (Kabalin Borenić, Marinov i Mencer Salluzzo, 2013). Znanje općeg stranog jezika jest preduvjet za učenje stranog jezika struke koje je najčešće predviđeno za polaznike s višom razinom znanja, ali se može provoditi i na početnim razinama znanja (Dudley-Evans i St. John, 1998). S druge strane, dobro znanje općeg jezika i tečnost u govoru nisu jamstvo uspješnosti u savladavanju stručnih tekstova koji studentima mogu postati prepreka upravo zbog nedostatka znanja o specifičnom vokabularu i sintaksi u stranom jeziku struke (Cigan i Kordić, 2013; Viočić-Koprivec i Hrnić, 2014). Stručni tekst po svojim je karakteristikama znatno drugačiji od tekstova u nastavi općeg stranog jezika. Razlike su najizraženije na leksičko-terminološkoj razini, ali se očituju i u karakterističnim retoričkim sredstvima, stilu te određenim gramatičkim i sintaktičkim osobitostima (Borić, 2016).

U nastavi stranog jezika struke sadržaj, metodologija, ciljevi, materijali, poučavanje i način vrednovanja proizlaze iz specifične upotrebe ciljanog jezika na temelju definiranog skupa specifičnih potreba (Trace, Hudson i Brown, 2015). U definiranju engleskog jezika struke Dudley-Evans i St. John (1998) navode upotrebu metodologije koja se razlikuje od one u poučavanju općeg jezika, a odnosi se na interakciju učenika i nastavnika u kojoj nastavnik preuzima ulogu savjetnika za jezik učenicima koji posjeduju znanja iz određene teme. Pritom ističu i sam jezik jer izvršavanje specifičnih aktivnosti u nastavi jezika struke ovisi o poznavanju i upotrebi registra, žanrova i adekvatnog jezičnog sadržaja.

Uzimajući u obzir navedene značajke (nastave) jezika struke, ali i globalizacijske procese te napredak u znanosti i struci, poučavanje stranog jezika struke predstavlja izazov za nastavnike čiji fokus mora biti daleko širi od samog jezičnog sadržaja. Dodatni izazov predstavlja i status stranog jezika struke na visokoškolskim ustanovama gdje se često preispituje njegova uloga. Međutim, jezik struke otvoren je i dinamičan sustav i zahtijeva integralni i interdisciplinarni pristup jer razvoj i napredak u svim područjima ljudskog djelovanja nameće potrebu za novom terminologijom, a ona nije samo predmet zanimanja jezikoslovaca, već zahtijeva njihovu suradnju sa stručnjacima iz različitih područja (Bukovčan, 2009).

Razvijanje višejezičnosti otežava status engleskog jezika kao *lingua franca* te s time povezan trend monolingvizma prisutan u raznim područjima i djelatnostima pa tako i u znanosti i obrazovanju. Ovo je, uz nedefiniran položaj stranog jezika unutar kurikula u visokom školstvu, još jedna otežavajuća okolnost za učenje i opstanak ostalih stranih jezika u obrazovnom sustavu koji su ovakvom situacijom stavljeni u neravnopravan položaj. Primjerice, za praćenje napretka u medicini poznavanje engleskoga jezika od presudne je važnosti jer je gotovo cjelokupna medicinska literatura napisana na engleskom jeziku, a engleski je i službeni jezik većine konferencija iz područja medicine (Koren i Rogulj, 2017). No, tržište rada diktira drugačije uvjete pa je za zapošljavanje medicinskih djelatnika potrebno znanje jezika određene zemlje. Višejezičnost u visokom obrazovanju je važna, ističe Borowski (2019) navodeći primjer problema u komunikaciji pacijenta s liječnicom koja nije izvorni govornik.

Danas je u znanosti postalo uobičajeno objavljivati na engleskom jeziku kako bi se postigla međunarodna vidljivost i reputacija. Međutim, kritičari ovog monolingvizma upozoravaju da znanstvena inovativnost i kreativnost počivaju na kulturnoj raznolikosti te da svako jezično ograničavanje osiromašuje znanstvenu misao i dovodi do uniformnosti mišljenja (Gehrmann i Turković, 2019). Thielmann (2019) smatra da se dominacija engleskog jezika u europskoj znanosti negativno odražava na znanstvenike koji nisu izvorni govornici engleskog jezika jer nisu u mogućnosti adekvatno prezentirati svoj rad i ne mogu održati istu razinu kvalitete kao engleski govornici.

Gačić (2017) ističe da je svaki ozbiljan stručni i znanstveni rad danas nezamisliv bez poznavanja stranih jezika te da je za razumijevanje stručnih sadržaja važno poznavanje i jezika i struke. Jedan od zadataka s kojim se studenti susreću tijekom studija su i pisani radovi – seminarski radovi, stručni ili znanstveni radovi u koautorstvu s profesorom te završni ili diplomski rad. Cilj završnog rada je primijeniti znanstvene metode, teorijska i praktična znanja stečena tijekom studija i samostalno se služiti odgovarajućom domaćom i stranom literaturom. Budući da je završni rad prilika da studenti pokažu sva svoja znanja i vještine stečena na završetku određenog stupnja obrazovanja, analiza izvora može pomoći ispitati koliko je u tome prisutan strani jezik kao dio obrazovnih sadržaja koje je student usvojio.

Metodologija

Cilj istraživanja je ispitati upotrebu stranih izvora u završnim radovima studenata na Veleučilištu u Karlovcu, ali i stavove nastavnika o upotrebi stranih izvora u nastavi te znanstvenom i stručnom radu.

Istraživanje, koje se sastojalo od dva dijela, dalo je odgovore na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koriste li se studenti pri pisanju završnih radova stranim izvorima?
2. Jesu li strani izvori pretežno na engleskom jeziku?
3. Upotrebljavaju li nastavnici strane izvore za pripremu nastave?
4. Koji je stav nastavnika o upotrebi stranih izvora pri izradi seminarskih i završnih radova?

Prikupljanje i obrada podataka

Prvi dio istraživanja odnosi se na izvore u završnim radovima. Analizirani su izvori u ukupno 343 završna rada, od toga 247 na stručnom studiju te 96 na specijalističkom studiju zbog usporedbe upotrebe stranih izvora na obje razine studija. Radovi su pregledani u Digitalnim akademskim arhivima i repozitorijima na mrežnoj stranici <https://dabar.srce.hr/>, a odabrani su metodom slučajnog odabira. Sa svakog pojedinog studija pregledano je po 20 % radova, i to iz razdoblja od 2015. do 2021. godine. Pregledani su završni radovi sa stručnih studija Lovstvo i zaštita prirode, Prehrambena tehnologija, Sigurnost i zaštita, Strojarsvo i Ugostiteljstvo te sa specijalističkih diplomskih stručnih studija Poslovno upravljanje, Sigurnost i zaštita i Strojarsvo. Na stručnom studiju Strojarsvo dva su usmjerenja (Strojarsvo i Mehatronika), ali budući da završni radovi na studiju Mehatronika u Repozitoriju pripadaju Odjelu strojarstva, Mehatronika u ovom dijelu

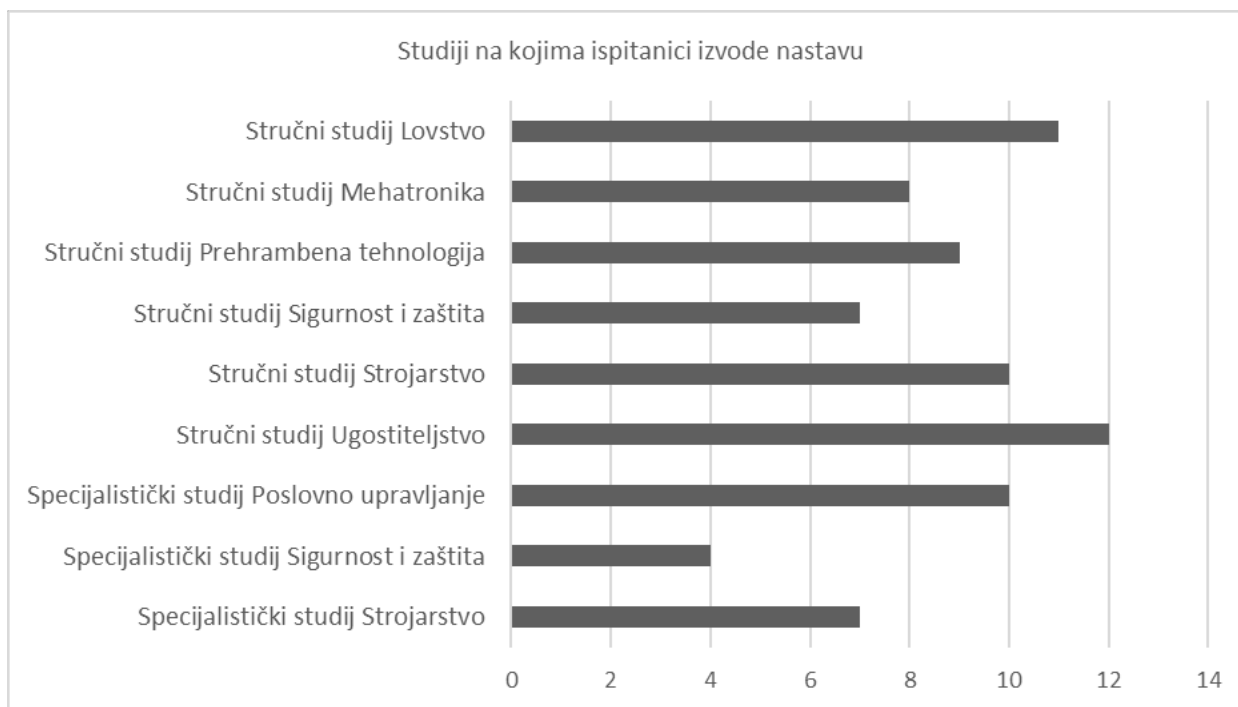
istraživanja nije zasebno navedena.

Analizom je utvrđeno u kojoj mjeri se upotrebljavaju strani izvori, o kojim stranim jezicima je riječ te o kojoj vrsti izvora se radi. Ograničenje u određivanju vrsta izvora predstavljali su mrežni izvori koji više nisu aktivni, odnosno ne može im se pristupiti i provjeriti o kakvoj se vrsti izvora radi pa je prema tome moguće dati samo opću procjenu. Također, u izvorima na engleskom jeziku prisutni su i tiskani izvori, odnosno knjige te stručni i znanstveni radovi. I ovdje je bilo teško odrediti radi li se o tiskanom ili mrežnom izvoru jer neki časopisi imaju i svoja mrežna izdanja, stoga smo se u analizi vodili načelom da se kao mrežna izdanja računaju samo ona kod kojih je to bilo navedeno. S pojedinih mrežnih izvora preuzete su slike, karte ili dijagrami, za što nije potrebno dobro poznavanje jezika. Međutim, nije moguće utvrditi kako je student pretraživao mrežne stranice, odnosno je li se pritom koristio stranim jezikom ili je pronalaženje slika i dijagrama rezultat slučajnosti, pa su i ove mrežne stranice uključene u strane izvore.

Drugi dio istraživanja odnosi se na stavove nastavnika. Ispitani su pomoću upitnika osmišljenog za potrebe istraživanja kojem su pristupali putem poveznice, a obuhvaćao je sljedeće: spol, dob, zvanje, znanstveno područje iz kojeg se izvodi nastava, studij na kojem nastavnici predaju, 16 tvrdnji o upotrebi stranih izvora te podatke o poznavanju stranih jezika i samoprocjenu nastavnika prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (ZEROJ). Uz 16 tvrdnji o upotrebi izvora na stranom jeziku u okviru nastave, za potrebe znanstvenog i/ili stručnog rada te za osobne potrebe ispitanici su, ovisno o stupnju slaganja, trebali označiti broj na Likertovoj ljestvici (1 – uopće se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem). Koristeći program IBM SPSS 28 napravljena je deskriptivna analiza, te t-test i analiza varijance (ANOVA).

Ispitanici

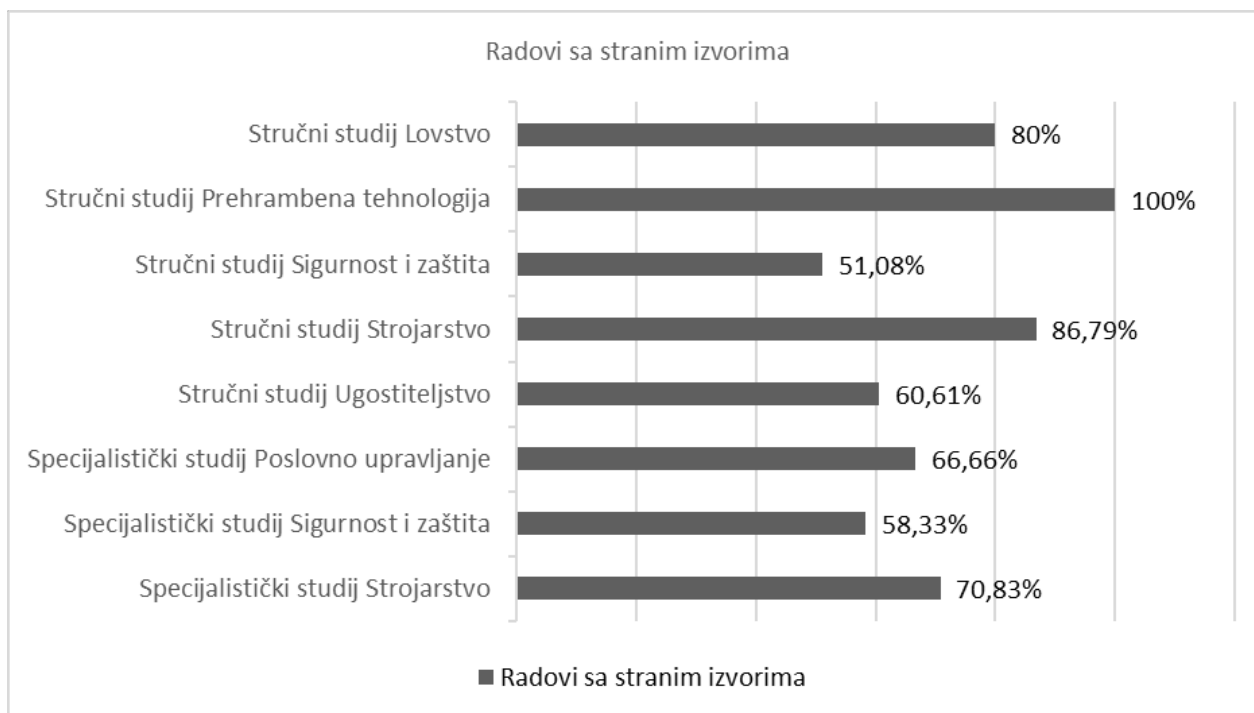
U istraživanju je sudjelovalo 30 od 61 nastavnika (49 % stalno zaposlenih nastavnika), od toga 11 muških (37 %) i 19 ženskih (63 %). Prema dobnoj strukturi 13 ispitanika je u dobi od 41 do 50 godina (43 %), 10 ispitanika od 31 do 40 (33 %), 5 ima 51 do 60 godina (17 %), 1 je mlađi od 30 godina (3 %) i 1 stariji od 60 godina (3 %). Prema zvanju je 12 viših predavača (40 %), 10 profesora visoke škole (33 %), 4 predavača (13 %), 2 asistenta (7 %) i 2 profesora visoke škole u trajnom zvanju (7 %). Nastavu iz područja tehničkih znanosti izvodi 10 ispitanika (33 %), iz područja društvenih znanosti također 10 (33 %), iz područja biotehničkih znanosti 5 ispitanika (17 %), iz prirodnih znanosti 4 ispitanika (13 %), te 1 ispitanik (3 %) iz područja humanističkih znanosti. Na više studija predaje 17 ispitanika (57 %) dok 13 ispitanika (43 %) predaje samo na jednom studiju ili se radi o kombinaciji stručnog ili specijalističkog studija, primjerice stručni studij Strojarstvo i specijalistički studij Strojarstvo. Također, 19 ispitanika (63 %) predaje i na stručnom i na specijalističkom studiju, a 11 ispitanika (37 %) samo na stručnom studiju. Ispitanici predaju na svim studijima obuhvaćenim prvim dijelom istraživanja. Zastupljenost ispitanika po studijima prikazana je u Grafikonu 1.

Grafikon 1. Studiji na kojima ispitanici izvode nastavu

Rezultati

Analiza izvora u završnim radovima na stručnom i specijalističkom studiju pokazala je da većina radova sadrži strane izvore. U rezultatima se najviše ističu završni radovi na stručnom studiju Prehrambena tehnologija. Od 16 pregledanih radova svi sadrže izvore na stranom jeziku. Slijedi stručni studij Strojarsstvo sa 45 od ukupno 53 rada, te stručni studij Lovstvo i zaštita prirode gdje od 20 radova 16 sadrži strane izvore. Najmanji udio radova sa stranim izvorima zabilježen je na stručnom studiju Sigurnost i zaštita, nešto više od polovice pregledanih radova (48 od 92), dok je na specijalističkom studiju Sigurnost i zaštita taj udio nešto veći (28 od 48). Broj radova sa stranim izvorima na stručnom studiju Ugostiteljstvo je 40 od 66, na specijalističkom studiju Poslovno upravljanje 16 od 24, a na specijalističkom studiju Strojarsstvo 17 od 24 rada. Postotak radova koji sadrže strane izvore po studijima prikazan je u Grafikonu 2.

Grafikon 2. Radovi sa stranim izvorima

U stranim izvorima očekivano je najzastupljeniji engleski jezik. Kao što je vidljivo u Grafikonu 3, prisutnost ostalih stranih jezika u završnim radovima na stručnim studijima je neznatna. Uz engleski naveden je i njemački jezik kao drugi po broju izvora (29 od ukupno 1432), a istaknut je i jer se radi o jeziku koji studenti imaju priliku učiti na stručnom studiju. Kategorija „ostalo“ (5 %) odnosi se na jezike s manjim udjelom od njemačkog, a to su bošnjački, srpski, slovenski i crnogorski, francuski, ukrajinski, ruski, španjolski, poljski i češki. U Tablici 1 prikazan je broj izvora po pojedinom stručnom studiju i jezicima.

Grafikon 3. Udio stranih izvora u završnim radovima na stručnim studijima

Tablica 1.

Stručni studij	Jezici	Broj izvora na pojedinom stranom jeziku	Izvori na stranom jeziku - ukupno
Lovstvo i zaštita prirode	engleski španjolski slovenski njemački francuski srpski	117 3 3 3 2 2	130
Prehrambena tehnologija	engleski poljski ruski francuski	306 3 3 2	314
Sigurnost i zaštita	engleski njemački srpski bošnjački slovenski francuski češki ukrajinski crnogorski	193 12 11 8 6 1 1 1 1	234
Strojarstvo	engleski bošnjački njemački srpski francuski slovenski češki	515 12 9 5 1 1 1	544
Ugostiteljstvo	engleski njemački ukrajinski bošnjački crnogorski srpski	197 5 4 2 1 1	210

U Tablici 1 ističe se broj stranih izvora na studiju Prehrambena tehnologija iako je ukupan broj pregledanih radova 16. Razlog tome je jedan završni rad koji brojem referenci (106) znatno odstupa od ostalih radova s istog i drugih stručnih studija.

Udio izvora po jezicima u završnim radovima na specijalističkim studijima gotovo je jednak onom na stručnim studijima (Grafikon 4). Prevladavaju izvori na engleskom jeziku (433 od ukupno 473 izvora), a na drugom mjestu je opet njemački jezik s iznimno niskim udjelom od 2 %, (11 izvora). Od ostalih jezika zabilježeni su srpski, crnogorski, bošnjački, slovenski i španjolski jezik. Broj izvora po pojedinom specijalističkom studiju i jezicima prikazan je u Tablici 2.

Grafikon 4. Udio stranih izvora u završnim radovima na specijalističkim studijima

Tablica 2. Broj izvora po pojedinom specijalističkom studiju i jezicima

Specijalistički studij	Jezici	Broj izvora na pojedinom stranom jeziku	Izvori na stranom jeziku - ukupno
Poslovno upravljanje	engleski	52	65
	crnogorski	7	
	srpski	3	
	bošnjački	3	
Sigurnost i zaštita	engleski	223	236
	slovenski	4	
	njemački	3	
	španjolski	3	
	bošnjački	2	
	srpski	1	
Strojarstvo	engleski	158	172
	njemački	8	
	srpski	5	
	bošnjački	1	

Kada je riječ o vrstama izvora, studenti se u velikoj mjeri koriste mrežnim izvorima među kojima su knjige, stručni i znanstveni radovi, zakoni, ali i značajan udio slikovnih prikaza, mrežnih stranica ustanova, tvrtki, proizvođača ili mrežnih portala. Zbog spomenutih ograničenja u ovom dijelu istraživanja nije moguće dati točan broj pojedinih vrsta izvora, već samo opću ocjenu da je tiskanih izvora manje od mrežnih koji su u nekim radovima i jedini izvori. Dok među izvorima na engleskom jeziku nalazimo i knjige te stručne i znanstvene radove, isto ne možemo reći i za izvore na ostalim stranim jezicima koji se uglavnom odnose na mrežne portale i slikovne prikaze koji mogu biti rezultat pretraživanja mrežnih stranica, a ne poznavanja stranog jezika.

Deskriptivna analiza tvrdnji o upotrebi stranih izvora pokazuje visok stupanj slaganja ispitanika s većinom tvrdnji (Tablica 3).

Tablica 3. Tvrdnje o upotrebi stranih izvora

Tvrdnja	N	M	SD
1. Za pripremu nastave koristim se izvorima na stranom jeziku.	30	4,53	,681
2. U nastavi potičem studente na korištenje izvora na stranom jeziku.	30	4,20	,961
3. Za kolegije na kojima predajem postoji dovoljno izvora na hrvatskom jeziku.	30	2,93	1,258
4. Za određene kolegije na kojima predajem potrebno je korištenje izvora na stranom jeziku.	30	4,07	1,202
5. Kolegiji na kojima predajem ne zahtijevaju upotrebu izvora na stranom jeziku.	30	3,87	1,332
6. Pri pisanju seminarskih radova upućujem studente na upotrebu izvora na stranom jeziku.	30	4,30	,837
7. Za potrebe pisanja stručnih i/ili znanstvenih radova upotrebljavam izvore na stranome jeziku.	30	4,93	,254
8. Koristim se stranim jezikom za osobne potrebe.	30	4,73	,521
9. Znanje stranog jezika važno je za studije na kojima predajem.	30	4,30	,988
10. Pri pisanju seminarskih radova studenti trebaju upotrebljavati izvore na stranom jeziku.	30	3,83	1,053
11. Pri pisanju završnih radova studenti trebaju upotrebljavati izvore na stranom jeziku.	30	4,23	,858

12. Pri pisanju diplomskih radova studenti trebaju upotrebljavati izvore na stranom jeziku.	30	4,37	,765
13. Znanje stranih jezika važno je za studente na preddiplomskom studiju.	30	4,67	,547
14. Znanje stranih jezika važno je za studente na specijalističkom diplomskom stručnom studiju.	30	4,70	,535
15. Znanje općeg stranog jezika studentima je dovoljno za potrebe studija.	30	3,27	1,015
16. Znanje stranog jezika struke studentima je važno za potrebe studija.	30	4,20	,805

N = broj ispitanika, M = srednja vrijednost, SD = standardna devijacija

Ispitanici su visokim stupnjem slaganja (4,53) dali odgovor na pitanje o upotrebi stranih izvora u nastavi, a nešto niži stupanj slaganja s 2. tvrdnjom (4,20) pokazuje da potiču studente na njihovu upotrebu. Odgovori ispitanika pokazuju i visok stupanj slaganja s tvrdnjama koje se odnose na upotrebu izvora na stranom jeziku u znanstvenom i stručnom radu te za osobne potrebe, kao i na upotrebu izvora na stranom jeziku u pisanju završnih radova. Treba istaknuti i visok stupanj slaganja (4,67 i 4,70) s tvrdnjama o važnosti stranih jezika na obje razine studija. Tvrdnje 3 i 5 pokazuju niži stupanj slaganja što dokazuje da su nastavnicima potrebni izvori na stranom jeziku za pripremu nastave. Obzirom na razliku u stupnju slaganja između 10. te 11. i 12. tvrdnje koje se odnose na upotrebu stranih izvora u seminarima i završnim radovima, zaključujemo da nastavnici strane izvore smatraju potrebnijima u pisanju završnih radova nego u pisanju seminara. S druge strane, stupanj slaganja s 10. tvrdnjom niži je, iako ne znatno, od stupnja slaganja sa 6. tvrdnjom, odnosno možemo zaključiti da nastavnici u većoj mjeri upućuju studente na upotrebu stranih izvora pri pisanju seminarskih radova, nego što to smatraju potrebnim. Manja razlika u stupnju slaganja između 15. i 16. tvrdnje može ukazivati na razumijevanje razlike između općeg stranog jezika i stranog jezika struke. Također, srednja vrijednost 3,27 uz 15. tvrdnju pokazuje da ta razlika kod dijela nastavnika ipak nije značajna.

Korištenjem t-testa željelo se vidjeti postoje li razlike u stavovima muških i ženskih ispitanika. Pri tome se pokazala statistički značajna razlika samo kod dviju tvrdnji što je prikazano u Tablici 4.

Tablica 4. Razlike u stavovima muških i ženskih ispitanika

Tvrdnja	N	M	SD	p
---------	---	---	----	---

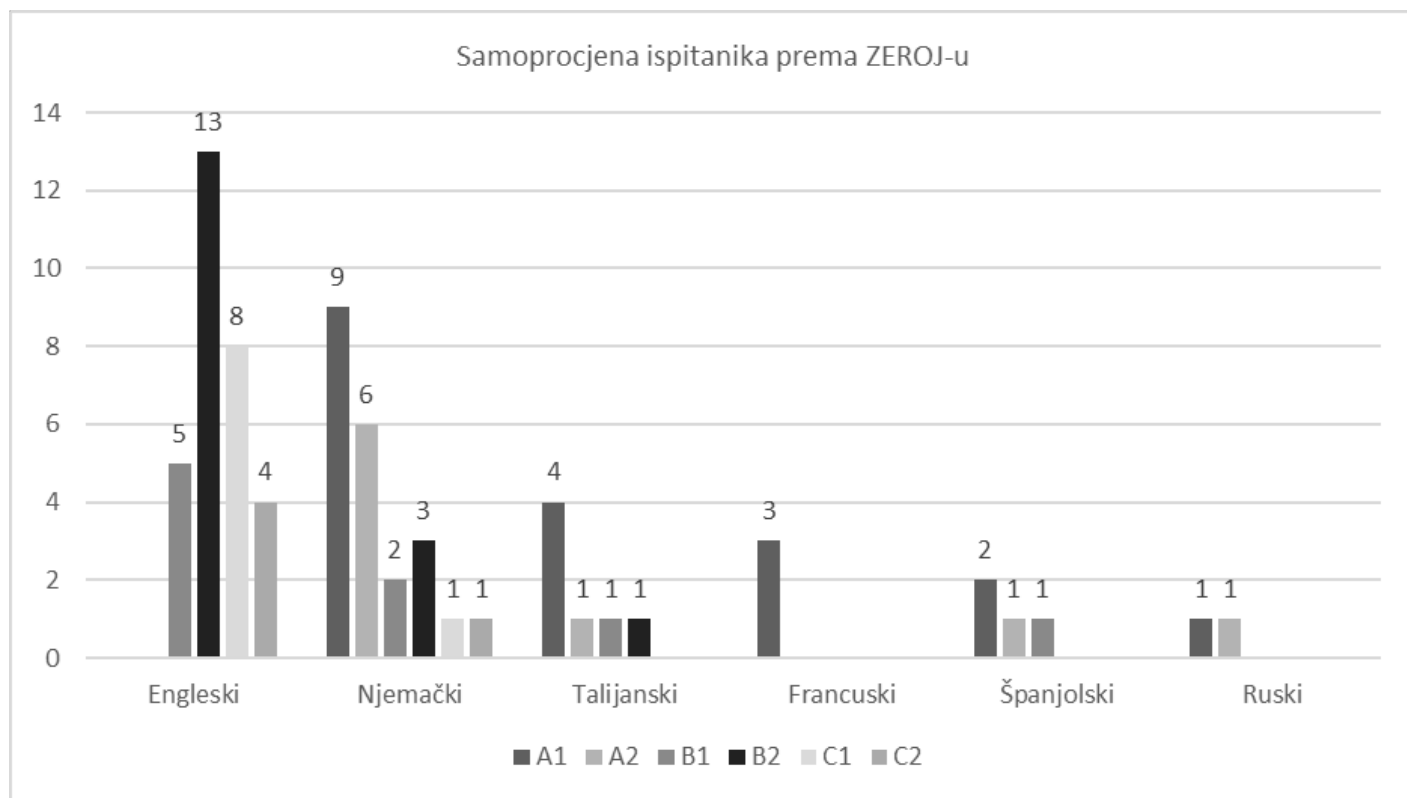
7. Za potrebe pisanja stručnih i/ili znanstvenih radova upotrebljavam izvore na stranome jeziku.	m = 12	4,83	,389	0,001
	ž = 18	5,0	,000	
9. Znanje stranog jezika važno je za studije na kojima predajem.	m = 12	4,75	,452	0,001
	ž = 18	4,00	1,138	

N = broj ispitanika, m = muški ispitanici, ž = ženski ispitanici, M = srednja vrijednost, SD = standardna devijacija, p = statistički značajna razlika

Možemo zaključiti da se muški i ženski ispitanici razlikuju u stavovima o upotrebi izvora na stranom jeziku za potrebe pisanja stručnih i/ili znanstvenih radova u smjeru da ispitanice imaju pozitivniji stav, odnosno da smatraju da su im takvi izvori potrebniji. Ispitanici pak pokazuju pozitivniji stav o važnosti poznavanja stranih jezika za studije na kojima predaju. Kod ostalih tvrdnji nije uočena statistički značajna razlika u stavovima s obzirom na spol ispitanika.

Također, željelo se ispitati postoje li razlike u stavovima s obzirom na godine ispitanika, znanstvena područja iz kojih izvode nastavu te s obzirom na nastavno zvanje za koje imaju trenutno važeći izbor. Napravljena su analize varijance s obzirom na navedene kategorije, no niti kod jedne tvrdnje nisu se pokazale statistički značajne razlike. Stoga se može zaključiti da su ispitanici ujednačeni u stavovima gledaju li se razlike u navedenim kategorijama.

Ispitanici su u upitniku trebali navesti i kojim stranim jezikom/stranim jezicima se služe. Samoprocjena ispitanika prema ZEROJ-u pokazala je da se svi služe engleskim jezikom i to kao samostalni i napredni korisnici. Drugi po zastupljenosti je njemački jezik kojim se služi 22 ispitanika, ali najviše kao početnici, dok je mali broj samostalnih i naprednih korisnika. Talijanskim se jezikom, većinom kao početnici služi 7 ispitanika. Ispitanici su još naveli da se služe španjolskim, francuskim i ruskim jezikom. Pregled samoprocjene znanja stranih jezika prikazan je Grafikonu 5.

Grafikon 5. Samoprocjena ispitanika prema ZEROJ-u

Većina ispitanika, njih 18, navodi da zna dva strana jezika, 6 ispitanika govori tri jezika, 1 ispitanik 4 jezika i jedan svih šest navedenih jezika i to engleski na razini B2, njemački na razini A2 te ostale jezike na razini A1. Najčešću kombinaciju jezika, kod ispitanika koji govore dva jezika, čine engleski i njemački jezik. Ispitanici nisu navodili druge strane jezike.

Rasprava

Ranije spomenuta dominacija engleskog jezika vidljiva je i u rezultatima analize stranih izvora u završnim radovima na Veleučilištu u Karlovcu. Nisku zastupljenost izvora na njemačkom jeziku možemo dodati i ostalim pokazateljima smanjenog interesa za njemački jezik u obrazovnom sustavu. Već niz godina broj studenata koji na studiju uče engleski znatno premašuje broj onih koji uče njemački jezik (Kordić, 2019; Mikulec Rogić, Cibulka, Rujevčan, 2020).

Izvori na južnoslavenskim jezicima (slovenski, srpski, bošnjački i crnogorski) pojavljuju se u završnim radovima u većem broju nego izvori na ostalim stranim jezicima (španjolski, francuski, poljski, češki, ukrajinski), a čiji je udio u ukupnoj literaturi gotovo zanemariv. Uzimajući u obzir činjenicu da je razumijevanje jezika južnoslavenske skupine moguće i bez formalnog učenja, možemo zaključiti da literatura u završnim radovima nije na tragu višejezičnosti kakvu zagovara obrazovna i jezična politika EU, a slijedom toga i nacionalna obrazovna politika.

Iako se ZEROJ (2005) bazira na načelima očuvanja baštine zajedničkih europskih jezika i kultura, razvijanja bolje komunikacije i razumijevanja kroz poznavanje europskih jezika kako bi se zadovoljila potreba za komunikacijom, snalaženjem u svakodnevnim situacijama i razmjenjivanjem informacija, vidljivo je da u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj ne postoje politike koje potiču učenje više stranih jezika na nefilološkim studijima. Kao najčešći problemi u provođenju

nastave stranih jezika ističu se status nastavnika stranog jezika, mjesto stranog jezika u kurikulumu, velike grupe studenata te suradnja nastavnika jezika i nastavnika struke (Borić, 2005; Nemec, 2009; Bukovčan 2013).

ZEROJ razlikuje višejezičnost od mnogojezičnosti. Mnogojezičnost opisuje poznavanje „nekoliko jezika ili supostojanje različitih jezika u određenom društvu“ (ZEROJ, 2005, str. 4), a postiže se većim izborom stranih jezika u obrazovnim sustavima ili smanjivanjem dominantne uloge engleskog jezika u okvirima međunarodne komunikacije. Višejezičnost se pak odnosi na komunikacijsku kompetenciju koju pojedinac ima u svim jezicima kojima se koristi u bilo kojem kontekstu. Cilj višejezičnosti nije doseći razinu idealnog govornika pojedinog jezika, već razviti jezični repertoar u kojemu sve jezične sposobnosti dolaze do izražaja, stoga obrazovne ustanove moraju nuditi mogućnost učenja više stranih jezika s ciljem razvijanja višejezične kompetencije.

U tercijarnom obrazovanju studentima se nudi mogućnost uključivanja u programe akademske mobilnosti. Važnost znanja stranih jezika u ostvarivanju ove mogućnosti ističe se u istraživanju stavova studenata Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima, u kojem 82 od 132 studenata navodi da njihovo znanje stranih jezika nije dovoljno dobro da bi sudjelovali u Erasmus programu mobilnosti, a čak 103 studenata smatra da je nepoznavanje stranog jezika razlog slabog interesa za ove programe (Cafuk, Papić Bogadi, Ivanek-Martinčić i Husinec, 2015). S druge strane, rezultati istraživanja koje su proveli Dragun i Relja (2015) pokazuju da je studentima Ekonomskog fakulteta u Splitu učenje stranih jezika najvažniji cilj uključenja u programe akademske mobilnosti, za koji, ujedno, najviše očekuju da bi ga postigli uključenjem. Kic-Drgas (2016) navodi kako su ekonomski napredak i suradnja Poljske s Njemačkom, u vidu programa razmjene studenata, stipendiranja te zajedničkih projekata, pozitivno utjecali na motivaciju za učenje njemačkog jezika i osigurali mu važno mjesto u kurikulumima poljskih sveučilišta.

U ovom istraživanju ističe se pozitivan stav nastavnika o upotrebi stranih izvora, a valja istaknuti i njihov odaziv (49 %) koji možemo ocijeniti dobrim. Također smatramo veoma pozitivnom činjenicu da se svi ispitanici služe barem jednim, a većina i s više stranih jezika u svome radu, što je zasigurno dobar preduvjet za razvijanje suradnje među jezičnim i nejezičnim kolegijima.

Ciglar (1989) smatra da je upravo izrada seminarskih i diplomskih radova prilika za suradnju nastavnika stranih jezika i nastavnika struke na nefilološkim fakultetima. U istraživanju provedenom 1989. na Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu i Pedagoškoj akademiji u Čakovcu autor je analizirao literaturu u diplomskim radovima u godinama 1982., 1983., 1984. i 1989. U 731 diplomskom radu autor pronalazi 77 slučajeva citiranja strane literature, odnosno 10,5 %. Pritom na Pedagoškoj akademiji ne nalazi niti jedan slučaj citiranja strane literature. Od stranih jezika zastupljeni su engleski (7,3 %), njemački (4,2 %), ruski (3,9 %) te francuski (0,2 %). Zanimljivo je da je broj studenata koji su učili njemački (257) znatno veći od broja studenata koji su učili engleski jezik (82), ali ni to nije utjecalo na veći broj citata na njemačkom jeziku. Ove rezultate autor tumači i kao neuspješnu suradnju nastavnika jezika i struke, a ističe i problem nedostupnosti literature. Danas su studentima dostupni različiti strani izvori, potiče se višejezičnost, ali prevladava upotreba engleskog jezika, a u suradnji među nastavnicima i katedrama i dalje postoje poteškoće.

U istraživanju Kordić i Pape (2014) na Pravnom fakultetu u Osijeku 35 % ispitanih nastavnika koristi se izvorima na engleskom jeziku u obveznoj literaturi za svoje kolegije, 59 % ispitanika ne upotrebljava strane izvore kao obveznu literaturu, a izvorima na njemačkom jeziku koristi se dvoje ispitanika. U dopunskoj literaturi 82 % ispitanika nudi naslove na engleskom jeziku, a 35 % na njemačkom. Autorice su svoje istraživanje usporedile s onim na Pravnom fakultetu u Zagrebu (Javornik Čubrić i Matijašević, 2013) kojem se odazvalo svega 38 od 140 nastavnika (28 %), od čega 18,42 % navodi obveznu literaturu na engleskom jeziku, a 63,16 % dopunsku literaturu na engleskom jeziku.

Iako su u dijelu istraživanja o vrstama izvora postojala ograničenja, u smislu nemogućnosti pristupa navedenim mrežnim stranicama, analiza je pokazala da se izvori na engleskom jeziku odnose i na mrežna izdanja knjiga te na stručne i znanstvene članke, a ne samo na mrežne portale, što valja istaknuti kao pozitivan primjer upotrebe izvora na stranom jeziku.

Unatoč tome što se većina nastavnika izjasnila o potrebi korištenja stranih izvora za pripremu nastave te su naglasili da potiču studente na uporabu takvih izvora pri pisanju seminarskih radova, ipak je vidljiva niža razina slaganja s tvrdnjom o potrebi korištenja izvora na stranom jeziku za pisanje seminarskih radova usporedno sa završnim radovima. To je moguće povezati s činjenicom da pri pisanju završnih radova studenti moraju pokazati širinu znanja stečenoga tijekom studiranja pa se i očekuje korištenje različitih izvora, uključujući i strane.

Zaključak

Analiza izvora u završnim radovima na preddiplomskim stručnim i diplomskim specijalističkim studijima pokazuje da su u većini radova korišteni izvori na stranom jeziku, najviše na engleskom. To je u skladu s trenutnim statusom engleskog kao lingua franca, no nije u skladu sa smjernicama o višejezičnosti i multijezičnosti koju predlaže ZEROJ. Najviše se ističe stručni studij Prehrambena tehnologija na kojem svi analizirani radovi sadrže strane izvore, dok na stručnom i specijalističkom studiju Sigurnost i zaštita nalazimo najmanji udio radova sa stranim izvorima (51,08 %, 58,33 %). U završnim radovima na specijalističkom studiju strani izvori ne upotrebljavaju se više nego u radovima na stručnom studiju. Iako u središtu ovog istraživanja nije bila analiza različitih vrsta izvora korištenih pri pisanju završnih radova, samo istraživanje daje poticaj za pobliže bavljenje tematikom kritičkog odabira vrsta izvora.

Nastavnici, bez obzira na znanstveno područje iz kojeg izvode nastavu, ističu potrebu za stranim jezikom, i za osobne i za poslovne svrhe, te smatraju da je znanje stranoga jezika struke potrebno studentima i na preddiplomskom stručnom i na diplomskom specijalističkom studiju. Pozitivno razmišljanje nastavnika struke o korištenju stranih jezika struke u sklopu njihovih kolegija otvara mogućnost suradnje i unaprjeđivanja i jezičnih i stručnih kolegija. Svi ispitanici služe se engleskim jezikom i to kao samostalni i napredni korisnici, dok se njemačkim služe na nižoj razini, što je znakovit podatak u kontekstu upotrebe izvora na njemačkom jeziku.

Rezultati istraživanja mogu biti poticaj za daljnja istraživanja upotrebe stranih izvora na drugim visokoškolskim ustanovama, i to prema području, odnosno struci, kao i za istraživanja o potrebama nastavnika struke te o potrebama studenata u kontekstu sudjelovanja u programima akademske mobilnosti.

Literatura

Borić, N. (2005). Strani jezik na nefilološkim fakultetima u kontekstu reforme sveučilišta u Hrvatskoj. *Strani jezici*, 34(2), 109–124. Dostupno na https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/06/SJ_34_2_2.pdf [5.1.2022.]

Borić, N. (2016). Uloga i važnost stručnih i znanstvenih tekstova u nastavi stranih jezika strukā. *Strani jezici*, 45(2), 88–101.

Borowski, D. (2019). Relevanz sprachlicher Kompetenzen im Anästhesistenberuf in Deutschland. *Zagreber germanistische Beiträge*, 28(1), 177–207. doi: 10.17234/ZGB.28.9

Bukovčan, D. (2009). *Od teorije do prakse u jeziku struke*. Zagreb: Školska knjiga.

Bukovčan, D. (2013). Stručno-znanstveni skup održan 23. veljače 2013. g. u Zagrebu u organizaciji Udruge nastavnika jezika struke na visokoškolskim ustanovama na temu "Jezik struke - kamo idemo?". *Policija i sigurnost*, 22(2), 311–314. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/116544> [6.11.2021.]

Cafuk, I., Papić Bogadi, V., Ivanek-Martinčić, M. i Husinec, R. (2015). Važnost poznavanja stranog jezika struke za mobilnost i zapošljivost diplomanata Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima. *Podravina*, 14(27), 160–174. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/148965> [6.11.2021.]

Cigan, V., i Kordić, V. (2013). The Role of ESP Courses in General English Proficiency, *Linguistica*, 53(2). 153–173.

Ciglar, V. (1989). Istraživanje međupredmetne suradnje kao pretpostavke za stvaranje motivacije u izučavanju stranih jezika na nefilološkim fakultetima. *Journal of Information and Organizational Sciences*, 13, 29–39. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/80127> [6.11.2021.]

Dudley-Evans, T. i St. John M.J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multidisciplinary approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Europska komisija (2017). *Obrazovanjem i kulturom jačati europski identitet Doprinos Europske unije sastanku na vrhu u Göteborgu 17. studenoga 2017*. Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=COM%3A2017%3A673%3AFIN> [30.1.2022.]

Europski parlament (2014). *Kratki vodič o Europskoj uniji : izdanje 2014*, Ured za publikacije. doi: 10.2861/2485

Gačić, M. (2017). *Pisanje u znanosti i struci*. Zagreb: Narodne novine.

Javornik Čubrić, M. i Matijašević, M. (2013). Interdepartmental Co-operation in ELP Curriculum Development. U P. Vičić i V.M. Ipavec (ur.), *Proceedings of the 6th International Language Conference on the Importance of Learning Professional Foreign Languages for Communication Between Cultures*, (str. 175–179). Celje: University of Maribor, Faculty of Logistics.

Kabalin Borenić, V., Marinov, S. i Mencer Salluzzo, M. (2013). Specijalistički i bez greške? Jezični mitovi u turizmu. *Acta turistica*, 25(2), 165–189.

Kic-Drgas, J. (2016). Studienbegleitender Deutschunterricht in Polen – Eine Bedarfsanalyse unter Studierenden der Technischen Universität Koszalin. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, 21(1), 125–136. Dostupno na <http://tujournals.ulb.tu-darmstadt.de/index.php/zif/> [6.11.2021.]

KordiĆ, Lj. (2019). Njemački kao strani jezik u visokome školstvu Republike Hrvatske: je li njemački jezik u opasnosti? U D. Omrĉen i A.-M. Krakić (ur.), *Zbornik radova III. međunarodne konferencije Od teorije do prakse u jeziku struke*, (str. 96–109). Zagreb: Udruga nastavnika jezika struke na visokoškolskim ustanovama.

KordiĆ, Lj. i Papa, D. (2014). Suradnja među katedrama u svrhu podizanja kvalitete nastave stranih jezika struke – komparativni pristup. *Pravni vjesnik*, 30(1), 73–88. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/123226> [6.11.2021.]

Koren, S. i Rogulj, J. (2017). Kolokacijska kompetencija neizvornih korisnika engleskog jezika medicinske struke. *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 3-4, 19–31. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/184253> [6.11.2021.]

Mikulec Rogić, M., Cibulka, M. i Rujevĉan, D. (2020). #njemački#biram engleski: stavovi studenta prema uĉenju njemaĉkoga jezika. U V. Cigan, A. M. Krakić i D. Omrĉen (ur.), *Zbornik IV. međunarodne konferencije od Teorije do prakse u jeziku struke*, (str. 174–187). Zagreb: Udruga nastavnika jezika struke na visokoškolskim ustanovama.

Ana Nemec (2009): Problemi u nastavi stranoga jezika za grafiĉke dizajnere i inženjere grafiĉke tehnologije (iskustva, ideje i prijedlozi). *Strani jezici*, 38(2), 221–228.

Trace, J., Hudson, T., i Brown, J.D. (2015). An overview of language for specific purposes. U J. Trace, T. Hudson, i J.D. Brown (ur.), *Developing Courses in Languages for Specific Purposes*, (str. 1–23). Honolulu: University of Hawai'i. Dostupno na <http://hdl.handle.net/10125/14573> [6.11.2021.]

Thielmann, W. (2019). Warum die europäische Wissenschaft mehrsprachig sein muss. *Zagreber germanistische Beiträge*, 28(1), 21–37. doi: 10.17234/ZGB.28.2

Turković, S. i Gehrmann, S. (2019). Perspektiven einer mehrsprachigen europäischen Wissenschaft im Zustand ihrer Anglophonisierung. Einleitung zum Themenschwerpunkt. *Zagreber germanistische Beiträge*, 28(1), 5–20. doi: 10.17234/ZGB.28.1

Vijeće Europe (2005). *Zajedniĉki europski referentni okvir za jezike: uĉenje, pouĉavanje, vrednovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

2. međunarodna znanstvena i umjetnička konferencija Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Suvremene teme u odgoju i obrazovanju – STOO2 - in memoriam prof. emer. dr. sc. Milanu Matijeвиću, Zagreb, Hrvatska

Use of foreign language sources at professional and specialist studies

Abstract

Teaching languages for specific purposes at professional studies represents enhancing the knowledge of a foreign language, in particular specific terminology of a given area. Language for specific purposes includes both the knowledge of a language as well as professional knowledge, which requires cooperation between language teachers and teachers of professional courses. Today, the English language dominates all areas of human activities, including science and education. The motivation for using foreign languages (for specific purposes) during studies derives from the teaching process, that is, the profession itself and the students' personal needs. Furthermore, the use of professional literature in a foreign language raises the quality of the students' written work. The aim of this paper was to investigate the use of foreign language sources at undergraduate professional studies and specialist graduate professional studies of the University of Applied Sciences in Karlovac. The authors analysed the sources of 247 undergraduate and 96 specialist graduate theses. The results showed that most theses cited the sources in foreign languages, mainly in English, and which types of sources the students used. The second part of this paper presents the results of a survey which was conducted for the purpose of examining teacher attitudes regarding the use of foreign language sources in teaching as well as in their professional and scientific work. The results should be read as guidelines for raising the quality of teaching and cooperation between foreign language teachers and teachers of professional courses.

Key words

attitudes; language for specific purposes; references

Revizija #11

**Stvoreno 20 studenoga 2022 23:54:16 od Janko
Ažurirano 13 siječnja 2023 11:28:56 od Valentina Gućec**